

- Hoogenboom, *De stand des kunstenaars. De positie van kunstschilders in Nederland in de eerste helft van de negentiende eeuw* (Leiden 1993), 99, 101, 119, 141, 207; J. Erkelens, 'Dordtse schilders, 5: Johannes Boshamer (1800-1852)', *Kwartaal en Tekenen van Dordrecht* 14 (1988), nr. 4, 10-12.
27. *Adresboek Rotterdam* 1886, 164.
28. GAR, archief 314 : Notaris Cornelis Eliza Michiel Plemp, inv.nr 1771, nr 79. Maria Adriana Wolff werd geboren op 29 juli 1863. Op 7 februari 1883 trouwde zij met Caspar Josephus Koch, van wie zij in 1893 op 22 februari scheidde. Haar oudere zus en broer waren al als baby overleden.
29. *Adresboek Rotterdam* 1894, 206.
30. *Ibidem* 1897, 211.
31. *Ibidem* 1898, 215 (Boerensteiger 18); *Adresboek Rotterdam* 1899, 213 (Boerensteiger 20).
32. *Ibidem* 903, 256 (Schoolstraat 8).
33. 'Berigten over het Fabriekwezen in het jaar 1856 opgemaakt uit de verslagen van eenige departementen en leden correspondenten der Nederlandsche Maatschappij ter Bevordering van Nijverheid'. Bijlage van het *Tijdschrift ter Bevordering van Nijverheid* (Haarlem 1857), 66.
34. *Adresboek Rotterdam* 1858, 50. Een adresboek uit 1856 is niet overgeleverd.
35. Kasboek firma Elbers, in: A. Elbers *Met vlag en Wimpel* (1986), 15.
36. Johanna K. Oudendijk, *Een Bourgondisch ridder over den oorlog ter zee* (Amsterdam 1941), 75-76.
37. Louis Sicking, *Zeemacht en onmacht: Maritieme politiek in de Nederlanden 1488-1558* (Amsterdam 1998), 196-200.
38. Bijvoorbeeld plaat A 4 'Een Zeeuws Beurtschip', plaat B 9 'een Damlooper' en plaat F 9 'een Beurtschip'.
39. Zie Marijke van den Brandhof, *Vlaggen, vaandels & standaarden van het Rijksmuseum in Amsterdam: een geïllustreerde catalogus* (Amsterdam 1977), nr 236, met afbeelding in kleur op de achterzijde van de omslag. Het formaat van de vlag is 155 x 253 cm.
40. Collectie Historisch Museum Rotterdam, inv.nrs 20547 en 20548.
41. Collectie van het Historisch Museum Rotterdam, inv.nrs 25556, 25557; zie voor beschrijvingen en afbeelding Nora Schadee, *Een rijk geheugen. Geschiedenis van Rotterdam 1270-2001* (Rotterdam 2002), 138.
42. Frans en Piet Kortman: *De beurtschipperij vanuit de Zuidhollandse en Zeeuwse eilanden, Zeeuws-Vlaanderen en West-Brabant, op Rotterdam, tot aan de Tweede Wereldoorlog* (s.l. Kortman, 1999), 20-23.
43. Zie documentatie K. Suyk, bibliotheek MMR.
44. *Ibidem*.
45. Met dank aan de heer H.L. Beijers, Historisch Archief Almelo voor het verstrekken van gegevens over Christiaan Boom.
46. Objectnummers M584 (bijlage nr 24) en M1328.
47. Bijvoorbeeld objectnummer M934, wimpel van een beurtschipper tussen Hoogmade en Leiden en objectnummer M935, wimpel 'Koopmans Welvaren'.
48. Lambertus Simis, *Grondig onderwijs in de schilder- en verwkunst ...* (Amsterdam 1801-1807). Geraadpleegd is de tweede druk uit 1829-1835, 208-209.
49. Een siccatief is een toevoeging met een metaalverbinding om de droogtijd te verkorten.
50. P. van der Burg, *Handboek voor den schilder* (Leiden 1883), 219.
51. *Ibidem*, 278.
52. Van Beylen, *Schepen*, 150, 168-169, 150, 155, 171. Met dank aan de heer J. Both van het Streekmuseum Goeree-Overflakkee die mij in staat stelde om alle vlaggen en wimpels aldaar te bekijken.
53. De mogelijke uitzondering is een fragment van